

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: .....

Cím: *A Vígyszínház születése,
fénykora és eladása*

Forrás: *Újság*

Bpest
(Hely)

1936. V. 10.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

792

Hely

Vígyszínház

Idő

"1896/1936"

Személy

Helyszám

A Vígyszínház születése, fénykora és eladása

Faludi Gábor emlékirataiból

Faludi Gábor — a Vígyszínház egyik alapítója és két évtizeden át tulajdonosa — életének utolsó évében megírta nagyérdeklődésű emlékiratait. Ezekből közöljük az alábbi részleteket.

Nem lehet állítani, hogy az a csoport, amely eredetileg a Vígyszínház alapítását kezdeményezte, szerencsés kézzel kezdte volna meg működését. Tagadhatatlanul rendkívüli jóakarattal fűltötte őket, hiszen lelkes művészbarátok voltak: gróf Keglevich István, a hajdani operaházi intendáns, Silberstein-Ötvös Adolf, a kiváló esztétikus és kritikus, Várady Antal, a nagyszerű író, Nádai Ferenc, a ragyogó színművész és Fekete József, az ismert szerkesztő. Fájdalom azonban, ezek az urak nagyon kevés érzékkel bírtak a praktikus tennivalók iránt, rajongók voltak.

Alapvető tévedésük az volt, hogy a színházat nem lehet másképp megcsinálni, mint állami támogatással és ingyentelekkel a fővárostól.

Az volt az általánosan hangoztatott hit,

hogy ha 200.000 forint alaptőkét sikerül jegyeztetni, akkor az állam további 200.000 forint kamatmentes kölcsönt fog engedélyezni. Hieroním Károly belügyminiszter 1894 november 6-án tényleg beterjesztette a törvényjavaslatot, hogy szavazzanak meg a Vígyszínháznak 200.000 forint kamatmentes kölcsönt.

Az ellenzék felháborodva tiltakozott ez ellen. Bár a javaslat mellett csak Jókai Mór szólalt fel, a törvényjavaslatot szótöbbséggel megszavazta a Ház, de a harmadik olvasásnál váratlan fordulat állott be.

Már az ülés elején észrevehető volt, hogy *valami manőver készül*, mert az ellenzéki képviselők rendkívül nagy számban jelentek meg, míg a szabadelvű párt híveit minden el-

nöki halasztgatás dacára sem lehetett teljes számban összehozni. Leírhatatlan izgalomban kezdődött a szavazás. Minden jelenlevő jegyezte a szavazatokat, amelynek az volt a vége, hogy *96 igen és 98 nem* hangzott el, úgyhogy a törvényjavaslat 2 szavazattal megbukott. Gunyos-éljenzéssel fogadta az ellenzék báró Podmaniczky Friyes, Jókai, Csáky

Albin, Gajary és Lukács szavait, akik igent mondtak és tüntető ovációt rendezett Meszlényi Lajosnak, aki a puccsot tervezte ki.

A közvélemény végleg elparentálta a vállalkozást. Nekem külön véleményem volt, az, hogy *szerencsés körülmény az állami támogatás elmaradása*. Miért mondom „szerencsésnek”? Mert ha az pillanatnyi előnyt jelentett is volna talán, a Vígyszínház egész biztosan *nem lett volna az, ami lett, ha a kormányának beleszólása lett volna az irányításába*.

Amikor úgy néztem ki a dolog, mintha a terv már menthetetlenül zátonyra került volna és a kezdeményezők feladtak minden reményt, Keglevich István gróf elpanaszolta nekem a csalódását.

— Ez azért van — válaszoltam —, mert eddig nem jól csinálták az urak a dolgot.

— Hát ön mit tett volna? — kérdezte a gróf.

Erre rövid pár szóval elmondtam neki, hogy véleményem szerint milyen eljárást kellene követni. Keglevich megragadta a kezemet:

— Magának csatlakoznia kell hozzánk!

Igy kapcsolódtam a Vígyszínház alapításába. A Vígyszínház felépítéséhez 800.000 forintra volt szükség. A meglévő 200.000 forintnyi részvénytőke kiegészítésül dr. Szécsi Ferenc és én egyenkint 100—100 ezer forint értékű elsőbbségi kötvényt vettünk át, 400.000 forint jelzáloghitelt pedig három pénzintézet nyújtott.

A színházat a részvénytársaság bérbeadta egy háromtagú bérlő társaságnak, amelynek tagjai voltak gróf Keglevich István, dr. Szécsi Ferenc és én.

Az építéshez szükséges tőke biztosítása után most már utána néztek, hogy megszerezzék a telket. Sokféle kombináció merült fel. Végre arra az elhatározásra jutottunk, hogy a Lipót-köruton levő *Ujvilág* című mulatókert területét vesszük meg. Ez az elhatározás a színház jövőjére igen szerencsésnek bizonyult. Abban az időben persze — 1895 januárjában — midőn a telket megvették, *igen merésznek látszott ez a vétel, mert messze fekiúdt a város központjától*, ahonnan csak lóvasuton lehetett leérni, szemben nagy malmok éktelenkedtek, oldalt üres telkek voltak, a háta mögött pedig az a városrész kezdődött, amely most már gyönyörű bérpalotákkal ékes, de akkor még csak *puszta sivatag* volt. A telekválasztás azért bizonyult az évek folyamán helyesnek, mivel a Lipótváros mindig a saját színházának tekintette és pártfogolta a Vígyszínházat és megtörtént az is, hogy a Vígyszínház kedvéért benépesült az egész környék, úgy hogy a színház valóságos városfejlesztő eszköznek is bizonyult.

Havel Lipót építész vezetése mellett 1895 április 3-án történt meg az első csákányvágás azon a helyen, ahol most a színház áll. Az építkezési munkák serényen folytak, úgy hogy a színház 1895 szeptember 24-én tető alatt volt.

A bérlők művészeti igazgatóul Ditról Mórt, a kolozsvári Nemzeti Színház volt igazgatóját szerződtették, a színház tagjaiul pedig a következőket:

Alpár Irén, Biró Gizella, Delli Emma, Haraszthy Hermin, Hunyady Margit, Kalmár Piroska, Lánchy Ilka, Nikó Lina, Péchy Paula, Szilassy Róza.

Balassa Jenő, Beregi Oszkár, Fenyvesi Emil, Gál Gyula, Góth Sándor, Gyöngyi Izsó, Hegedűs Gyula, Kazaliczky Antal, Mátrai B. Béla, Magyar János, Molnár László, Ráthonyi Ákos, Szathmáry Árpád, Szerémy Zoltán, Sziklay Kornél, Tapolczay Dezső.

Amint ebből a névsorból látszik, legnagyobb részben olyan művészekre esett az új igazgatóság választása, akik a budapesti közönség szemében azóta nagy népszerűségre tettek szert. Amikor ezt megállapítottam, ugyanakkor elmélázva gondolkodtam arra, hogy a felsoroltak közül ma már egyetlen egy sem tartozik a Vigszínház kötelékébe...

Jó része már egy szebb hazába költözött.

A megnyitó előadásán a nézőtér szorongásig megtelt s a budapesti társadalom színe-java ott volt. Az új színházban az első taps az Ünnepi nyitány után hangzott fel, amelyet a Vigszínház akkori karnésere, Barna Izsó szerzett. Az első szót a színházban Lenkey Hedvig ejtette ki a színpadon: *Kozma Andor* Prologját mondta el, amely így kezdődött:

*Hozta Isten, szép közönség,
Bájos hölgyek, jó urak!*

Sokat citálják még ennek a prolognak egy másik részét is:

*Jó írónak jó darabját,
Jól kell mindig játszani!*

A prolog után következett *Jókai Mór* „A Barangok vagy a peóniai vojvoda” című darabja, amely három felvonásból állt s amelyet a színpad vigjátéknak nevezett...

A másnapi kritikák kesztyűs kézzel írták meg a bemutató est tagadhatatlan fiaskóját.

Jóknak keserű csalódást okozott a siker elmaradása, annyira bizott a darabban, hogy kijelentette, *nem igényel szerzői díjat, ha legalább százszor nem megy a vigjáték.*

A darab kevés számú előadás után lekerült a műsorról. Arra azonban jó volt a bemutatkozás, hogy megadta az Auftaktját annak az előkelő nívónak, amelyről később a Vigszínház oly híres lett. A kritikák egyhangulag elismerték, hogy hasonló izléssel berendezett színpadot még nem láttak Budapesten s hogy a színészek összjátéka minden elismerést megérdemel. Néhány jószemű kritikus már felfedezte a jövő nagy színészeit. *Varsányi Irén*ről, aki akkor még

alig nőtt ki a színiiskola padjáról, azt írták, hogy „kis szerepében is feltűnt kedvessége és behelzög, meleg hangja”, *Hegedűs Gyuláról*: „a száraz komikum ellenállhatatlanul mulatságos jeleit adta”, *Delli Emmáról*: „szívhez szóló hangjai mindenként megindítottak”, *Fenyvesi Emilről*, hogy a legdelcegebb színészek egyike, *Beregi Oszkár*ról, hogy igen jól beszélő, rokonszenves művész, *Tapolczay Dezsőről*, hogy elragadó temperamentummal szavalt.

Amidőn Keglevich kiválása után egyedül Szécsi Ferenc és én maradtunk bérlők, azt ajánlottam Szécsinek, hogy *vásároljuk össze a Vigszínház részvényeit.*

— Ezáltal — mondtam neki — nemcsak bérlői, hanem tulajdonosai is lehetünk a színháznak.

— *Nem vagyok kereskedő!* — válaszolta hidegen ez a finom, művészelkű ember.

Már pedig én, amikor mint bérlő egyedül maradtam, megszereztem ezen az uton a Vigszínházat...

Hozzá tartozóim és ismerőseim csodáltak bátorságomat, hogy egyedül mertem vállalni azt a felelősséget s kockázatot, amely ennek a komplikált intézménynek a vezetésével járt. De én bíztam magamban, sőt *egyesen el voltam ragadtatva, hogy most már ezentul minden tekintetben függetlenül, a saját elhatározásom szerint intézhetem a színház sorsát.*

Az emberek akárhányszor vetik fel egy félresült bemutató után méltatlankodva, *hogyan lehetett ezt a darabot előadni?* Ha azt előre lehetne tudni! Fantasztikus családok érik még a legkitünőbb színházi szakértőt is. Amikor például Bródy Sándor „A tanítónő” című színművére készültünk, testületileg megjelentek irodámban a színészek, *Varsányi Irén*nel és *Hegedűs Gyulával* az élükön, hogy *hagyjuk abba a próbákat.* Oly unalmas ez a darab, hogy biztosan megbukik. Nekem véletlenül más volt a nézetem a munkáról és rábeszéltem művészeimet, hogy ne veszítsék el a kedvüket. És a „Tanítónő” premijére egyike volt a Vigszínház legszebb estéinek.

Apropó: ez a szó, „Vigszínház”. Isten bocsássa meg annak, aki kitalálta, de én, aki *milliószor* mondtam ki és írtam le ezt a szót, sohasem tudtam jónak találni. Hány-szor viccelődtek rosszakarók azon, hogy a Vigszínházban komoly darabot adnak, hogy a *Vigéknek* okuk van szomorúságra, hogy a színház lehet vig, de a közönség el van keseredve. Engem ugyan nem nagyon feszélyezett a színház neve; ha jónak hittem, előadtam én még tragédiát is. Sőt, hogy az igazat megvalljam, mindig szívesebben láttam, midőn komoly irányú színdarab ment nálunk. Nagyon csodálkozott egyszer *Szél Kálmán*, amikor bizalmas beszélgetés közben magtettem neki ezt a vallomást.

— Ezony sokkal jobban szeretném Ma-

dáchot színrehozni — mondtam neki meggyőződéssel —, mint az *Osztrigás Micit*, a *Csodagyermeket*, vagy a *Zsábat*.

— Hát akkor miért játszod mégis ezeket? — vetette ellen Széll.

— Mert arra kell törekednem, hogy megteljen a nézőtér.

A kiváló államférfiu egy ideig elgondolkozott s aztán igazat adott nekem.

Évekig vesztéssel dolgozott a színház, amit nem is nagyon titkoltunk. De volt, aki nem akarta ezt semmi áron sem elhinni: az adóhivatal. Hosszas tárgyalás után abban egyeztünk meg, hogy bemutatjuk könyveinket.

Ki írhatja aztán le a meglepetésemet, midőn a könyvvizsgálat után így fogadnak az adóhivatalban:

— No ugy-e, igazunk volt! Önöknek voltaképpen még annál is jóval több adót kellene fizetniük, mint amennyit eredetileg kivetettünk!

Magyarzat: az adóhivatal nem ismeri el költségeknek azokat a kiadásokat, amelyeket diszletek és kellékek beszerzésére fordítottunk. Szerintük ez befektetés, amit nem lehet beszámítani a költségek közé. Hiába próbáltam megmagyarázni, hogy a kellékek kassirozottak s hogy a diszletek használat után nem érnek semmit; a vászon legfeljebb törlőrongynak való, a lécek pedig tüzi-fának... Az adóhivatalnok hajthatatlan maradt.

— Engedje meg — szoltam —, hogy ma estére meghívjam a Vigszínházba.

Az előkelő adóhivatalnok sértődötten folytatt el:

— Remélem, nem akar ez megvesztegetési kísérlet lenni!

— Isten mentsen! — nyugtattam meg. — *helyszíni szemlérlől van csak szó.*

— Az már más!

Este azután végignézte a földszintről az előadást és *meggyőzve* távozott. Aznap *Gerhardt Hauptmann* „A takácsok” című drámája került színre, amelyben sztrájkoló munkások törnek be a gyárigazgató lakására, ahol *izzé-porrá zuzák a csillárt, a tükröket, a butorokat.* Oly élthű naturalizmussal volt ez a pusztítás rendezve a Vigszínház színpadán, hogy az adóhivatalnok meggyőződött róla, a színpadi felszerelés tényleg „költség” és nem „befektetés”.

Pénzügyi mentalitásomról sok tulzás és akárhány vicc járt szájról-szájra. Jót nevettem magam is, amikor ezt beszéltek rólam:

„Gondterhelt arccal jár este a nézőtérre vezető folyosón *Faludi Gábor*. Szemét a földre szegzi, homloka ráncba van szedve; olyan ember benyomását teszi, mint akinek azon jár az esze, honnan tud egy koronát szerezni vacsoráira. Szembejön vele *Keszler*, az Ujság ősz kritikusa s megkérdezi:

— *Miért oly bus, igazgató ur?*

— *Hja, hja, az üzletmenet...*

— *Ugyan ne beszéljen, hiszen látom, az utolsó helyig tömve van a színház!*

Faludi nagyot sóhajt:

— *Igen ám, de gyenge a ruhatár!*”

Gasteinben ért a háboru előszele. *Ferenc Ferdinánd* tragédiájának hírére rögtön pakoltam és siettem haza. Tudva azt, hogy mint földregésznél a szeizmográf, a színház érez meg leginkább minden fontosabb kilengést. Pesten akartam lenni.

A hadüzenet napján tanácstalanul néztünk egymásra. Mi szokott a színházzal történni háborus időkben? Az Isten a megmondhatója! A német azt mondja, hogy „a történelem megismétli magát”. Az az ötletem támadt tehát, hogy jó volna tudni, mi volt a színházak sorsa az utolsó háboruk idejében? Elmentem az egyetemi könyvtárba, ahol kikerestem a *porosz-osztrák és a 70-es francia-német háboruk idejéből az újságokat.* Hátborzongató híreket tartalmaztak azok a színházak sorsáról, különösen a párizsiak, az ostrom alkalmával... Le-sujtva hagytam el a könyvtárt.

Nos, a németeknek nincs igazuk; majdnem mindennek az *ellenkezője történt, mint a régebbi háboruk alatt.* Sohasem sejtett méreteken folyt az embermészárlás, jöttek kedvező hírek a harcterről, érkeztek szomorúak is, — *és a színházak mégis tele voltak. Pesten éppugy jártak az emberek színházba, mintha mi sem történt volna!*

Bármily furcsának hangzik, volt a színházak életében egy momentum, amelyre egyenesen kedvezően hatott a háboru. Ez pedig az volt, hogy a külföldről el lévén zárva, nem adhattak a színházak új idegen darabokat, aminek következtében műsorukat majdnem kizárólag eredeti magyar munkákból állították össze és egész csomó kitünő ujdonság került ilyformán előadásra, amely különben talán sohasem látott volna rivaldavlágót.

Nemcsak színházi körökben, hanem a közönség előtt is nagy szenzációt keltett annakidején az a hír, hogy átadom másnak a Vigszínházat. Egész rövid idővel azelőtt lehetetlennek tartottam volna még magam is, hogy önként lemondjak arról a színházról, amelyhez egész lételem kötődött.

Vajjon mi birhatott mégis erre az elhatározásra?

A közhiedelem azt tartotta, hogy a pénz,

amelyet felajánlottak érte. Micsoda tévedés! Szerényigényű ember voltam egész életem folyamán, költséges passzióim sohasem voltak és pénzéhtség nem tartozott a hibáim közé.

De mi történt a háboru után? Mint, fájdalom, majdnem minden területen, a színházi világban is szokatlan, *uj szellem kapott lábra*. Az emberek gondolkozása megváltozott, a tekintély tisztelete megingott, a fegyelem meglazult és én idegenül álltam ezekkel a szimptomákkal szemben. *Ez már nem az én világom!*

Jöjjön valaki más; valaki, akit nem bánt a kötelességtudás elernyedése, akinek nincsenek ilyen elavult előítéletei. És jött! Egy derék külföldi mecénás: Mr. Ben *Blumenthal*. Azt mondják, 400.000 dollárra rug az az összeg, amelyet magyarországi színházi vállalataiba fektetett...

Megjelenése kezdetben nem keltett rokonszenvet, mint ahogy én is élénk támadások pergőtüzébe jutottam, amikor nyilvánosságra került a tranzakció. Mulatságos volt, midőn még olyan hang is akadt, amely *vissza akarta velem fizettetni azt a 200.000 forintot, melyet 25 évvel azelőtt a képviselőház — nem szavazott meg!*

A Blumenthallal kötött szerződéselem utolsó pontja így hangzik:

„Aláírás előtt, mint a tárgyalások során ismételten tettem, a legbehatóbban figyelmébe ajánlom és lelkére kötöm, hogy tartsa magát továbbra is a Vigszínház nemes irodalmi és művészi hagyományaihoz, amire nézve Ön megnyugtató nyilatkozatot tett...“

★

Az első vigszínházi társulat művészei közül már alig egy-kettő él, s a mai Vigszínháznak éppenséggel csak egyikük tagja... Hogyan teljesítik az ujak a színházától, élete nagy művétől bucsuzó öreg Faludi utolsó kívánságát?